

Augustové slávnosti a ich význam v živote slovenskej spoločnosti za Uhorska a po vzniku prvej ČSR

Natália Krajčovičová, Historický ústav SAV Bratislava, histnata@savba.sk

KRAJČOVIČOVÁ, Natália. August festivities and their significance in the life of Slovak society in Hungary and Czechoslovakia after the first Czechoslovak Republic. Individual and Society, 2004, Vol. 7, No. 3.

After canceling the Slovak Matica in 1875 continued the tradition Živena motherboard, Association of Slovak women. On the day of anniversary of both associations (Slovak Matica established on 4th August 1863 and also Živena 4th August, 1869) was held almost every year (except between 1873 and 1878-1875, 1914-1918) called. August festivities officially under the auspices of the General Assembly and later Živena and Museum Society.

Slovak Matica. Živena. Museum Society.

Dedičia matičnej tradície

Po zrušení Matice slovenskej roku 1875 pokračovala v matičnej tradícii Živena, spolok slovenských žien. V deň výročia založenia oboch spolkov (MS založená 4. augusta roku 1863 a Živena tiež 4. augusta 1869) sa konali takmer každoročne (okrem rokov 1873, 1875- 1878 a 1914 - 1918) tzv. augustové slávnosti, oficiálne pod hlavičkou valného zhromaždenia Živeny a neskôr i Muzeálnej spoločnosti.

NÁRODNIE NOVINY.

RODINNÉ PROSTREDIE

RODINNÉ PROSTREDIE

RODINNÉ PROSTREDIE

Ročník 11.

Číslo 13. apríla 1911.

Číslo 13.

„MATICA SLOVENSKÁ“

Je riešením uh. kr. ministra vnútra dňa 6.
apríla pod č. 125 zatvorená.

V čase tuhej maďarizácie znamenali pre slovenské národné kruhy významnú príležitosť stretnúť sa a prerokovať nielen kultúrne, ale i národnopolitické otázky. Slávnosti sa konali tradične v auguste v Turčianskom Svätom Martine a mali svoj ustálený program. Pre Martinčanov a Martinčianky ich predchádzali dni plné príprav, starostí i očakávania.

Augustové slávnosti v spomienkach

S láskou na tieto slávnosti spomína vo svojich pamätiach Marína Ormisová, dcéra Samuela Ormisa, popredného pedagóga, profesora a riaditeľa revúckeho slovenského gymnázia, zrušeného roku 1874. Rodinné prostredie ju napriek tomu, že veľmi skoro stratila rodičov a nemohla pokračovať v ďalšom vzdelávaní - motivovalo k aktívnemu zapojeniu sa do národného života a sledovaniu problémov slovenskej spoločnosti. Jej spomienky sú akýmsi „zrkadlom doby“ a stretávame sa v nich s mnohými známymi i menej známymi osobnosťami slovenského života. Roku 1885 sa jej splnila túžba a navštívila slávnosti Živeny.

Do Martina sa dostala vďaka evanjelickému farárovi Jurovi Janoškovi v spoločnosti Hroboňovcov a

mladej dievčiny Belly Zátureckej, ktorá sa na slávnostiach zoznámila so svojim budúcim manželom. Martinské slávnosti občas mali aj takýto význam pre mladé dievčatá a mladých mužov súcich na ženie. Spoločný obed sa začínal staroslovienským otčenášom, precízne zaspievaným martinským spevokolom. Po ňom nasledovali príhovory národných pracovníkov. Marína spomína najmä príhovor Pavla Mudroňa (predsedu Slovenskej národnej strany) k mládeži, v ktorom ju nabádal k „rodoláske a vytrvalosti v borbe“. Živo opisuje aj večerný bál, na ktorom ju vykrútil sám Vajanský. Nezabudla spomenúť aj vtedy ešte mladého Matúša Dulu, ktorý vraj „impozantne tancoval čardáš s pani Lehotskou, rodenou Kmetiovou, do ktorej bol - kým boli obaja slobodní - veľmi zamilovaný.“ Na obligátny výlet Pod Stráne, ktorým sa končievali martinské slávnosti už nešla, pretože prišla po ňu stará mama Poloncová a odviezla ju do Košťan.

Marína Ormisová veľmi pekne opísala aj výstavu slovenského ľudového výšivkárstva, ktorú usporiadala Živena v auguste roku 1887 v Martine. Viaceré články v Národných novinách a prejavy sa zhodli na tom, že výstava je pádnou odpoveďou na fikciu o nejestvovaní slovenského národa Vajanský ju privítal básňou, v ktorej velebil „ pilné ženské ruky „ a vyslovil nádej, že kde je „síl tolký zárod, nikdy, nikdy nezahynie národ“. Pozoruhodná bola aj účasť českých hostí a výstava prác českého maliara Jaroslava Věšína v súkromnom byte Mudroňovcov, čo vo svojej uvítacej reči zhodnotil Pavel Mudroň ako „ opravdivý príklad vzájomnosti a bratskej podpory“.

Politická pasivita Slovenskej národnej strany a význam augustových slávností

Vedenie Slovenskej národnej strany, zotrúvajúce v stave „ protestujúcej pasivity“ sa síce zaoberalo už od jari 1887 nastávajúcimi snemovými voľbami, bolo však presvedčené, že slovenským voličom sú voľby ľahostajné, keďže sú apatickí voči verejným záležitostiam. Treba vraj vyčkať na „ časy nové“, na zmenu vládneho systému v Uhorsku, keď bude „ zákonom zaručená možnosť, aby sa aj Slováci, ako príslušníci národného kolektívu , domáhali politických práv aj na pôde parlamentu. Ozvali sa vraj i hlasy za aktivitu strany, ale boli to iba jednotlivci a v strane sa nevytvorila žiadna názorová platforma orientovaná na jej politickú aktivizáciu, konštatuje Milan Podrimavský v práci Slovenská národná strana v druhej polovici XIX. storočia.

Nečudo, že aj martinské či augustové slávnosti mali v takejto situácii určitý politický význam a martinské vedenie túto národnú kultúrnu udalosť prezentovalo ako svedectvo o existencii slovenského národa, ako dôkaz kreativity a génia spoločitého ľudu.

Rok 1887 bohatý na udalosti národného významu a slovensko-českého zblíženia líči s veľkým zaujatím aj literát a vedec Július Vanovič vo svojej práci Tretia kniha o Martine. Je venovaná priebehu udalosti v tomto meste v období rokov 1875 - 1918, ktoré sa podľa neho - zásluhou mesta a jeho obyvateľov - premenili na celú slovenskú kultúrohistorickú epochu. Píše, že do Martina roku 1887 prišlo cca 3 000 ľudí, takmer toľko ako pri založení Matice a Martin tak po tretí vošiel do dejín. Prvý raz roku 1861, druhý raz 1863 a tretí raz 1887 uvedenou výstavou, založením kníhkupecko-nakladateľského spolku, zabezpečením podielov na stavbu Národného - „nášho“ Domu, oficiálne iba Domu a napokon Jaroslavom Vlčkom ohlásenými Dejinami literatúry slovenskej.

Augustové slávnosti a s nimi spojené aktivity národnokultúrneho významu sa postupne stali celoslovenským symbolom národného hnutia a slovenská spoločnosť ich vnímala aj ako vytrhnutie z únavnej každodennosti, vyplnenej často nielen existenčnými starosťami, ale aj problémami vyplývajúcimi zo stupňujúcej sa maďarizácie a občianskej nerovnoprávnosti, udržiavanej skostnatelým režimom polofeudálneho Uhorska.

Keby nebola vojna ...

Na ilustráciu takejto ich „oddychovej“ funkcie uvediem aspoň niečo z rozkošnej rozpomienky Eleny Ivankovej, ktorú uverejnila pod názvom Keby nebola vojna v knižke noviel V krinolíne, vydanéj roku 1933 v Martine. Zmarené augustové slávnosti roku 1914 po vypuknutí I. svetovej vojny a počas ďalších štyroch rokov autorku primäli zamyslieť sa nad ich významom pre národ, pre všetkých, ktorí sa na nich zúčastňovali a tešili sa na dni, ktoré spoločne strávajú v Martine s príbuznými i známymi zo všetkých kútov Uhorska i celej „slovanskej monarchie“. Prvoradou bola otázka kto všetko príde - z Dolnej zeme, z Poľska a samozrejme z českých krajín a kde budú hostia ubytovaní. U Dulov i u Mudroňov ich mávali i okolo tridsať. O ich prijatie a ubytovanie sa po ich príchode na stanicu - najprv na Vrútky a potom v Martine staral nezabudnuteľný „Ondriško Halaša - prvý quartiermeister“. A dojímavé bolo, že všade znela slovenčina - vraj i kolesá hostami naprataného vlaku, letiaceho z Vrútok do Martina, spievali po slovensky ..“ Ja to urobím, ja sa ožením...” Prvý večer sa všetci stretli - tí čo sa vošli - vo dvorane nášho Domu, kde zazneli tóny hymnickej piesne Hej, Slováci. A Elena Ivanková píše: „ ... a nám čo žijeme osamotení na slovenských vartách hrajú pritom slzy v očiach...” Áno, určite tu zohrávali svoju úlohu aj silné citové momenty. No, dnes nám už priam neuveriteľne znejú jej slová: „ A zase len cit radosti, keď sa človek obzrie: Kolko nás je, chvalabohu, kolko nás je ! Krv rýchlejšie prúdi, srdce tuhšie bije!“ A vzápätí sa vynára otázka: kolko ich tam vtedy len mohlo byť?

Tak to však pociťovali účastníci a účastníčky augustových osláv, pre ktorých i to naše dnešné „ málo“ bolo tak „ veľa“. Na slávnostiach sa pravdaže konali aj porady Muzeálnej spoločnosti v budove Múzea, nad ktorým viala iba štátna zástava – slovenská nemohla. Zišli sa aj živeniarky, konali sa prednášky, hodnotila činnosť a prijímali nové návrhy a plány na ďalšiu prácu. Obe inštitúcie robili v úzkom, úradmi povolenom rámci osvetovú i odbornú prácu, vydávali časopisy a pestovali spoluprácu s českými partnerskými spolkami.

V čase pasivity Slovenskej národnej strany mali všetky slovenské aktivity – kultúrneho i hospodárskeho charakteru mimoriadny význam a ten im prikladali i úradné miesta. Všetky prejavy národného života takéhoto druhu, spojené s politickou činnosťou len nepriamo, úrady považovali za budenie a upevňovanie národného povedomia a občianskeho sebavedomia a precízne ich sledovali.

Vstup Slovenskej národnej strany na uhorskú politickú scénu začiatkom dvadsiateho storočia

Takmer dve desaťročia trvajúcú pasivitu sa Slovenská národná strana rozhodla prerušiť až na začiatku dvadsiateho storočia na porade vedenia 11. apríla 1901. Do popredia sa tak dostala realizácia myšlienky viacerých kritikov SNS (hlasistov, ale i mimomartinských členov predsedníctva strany napríklad Emila Stodolu i mladého Milana Hodžu) dostať politickú činnosť do centra národných snáh.

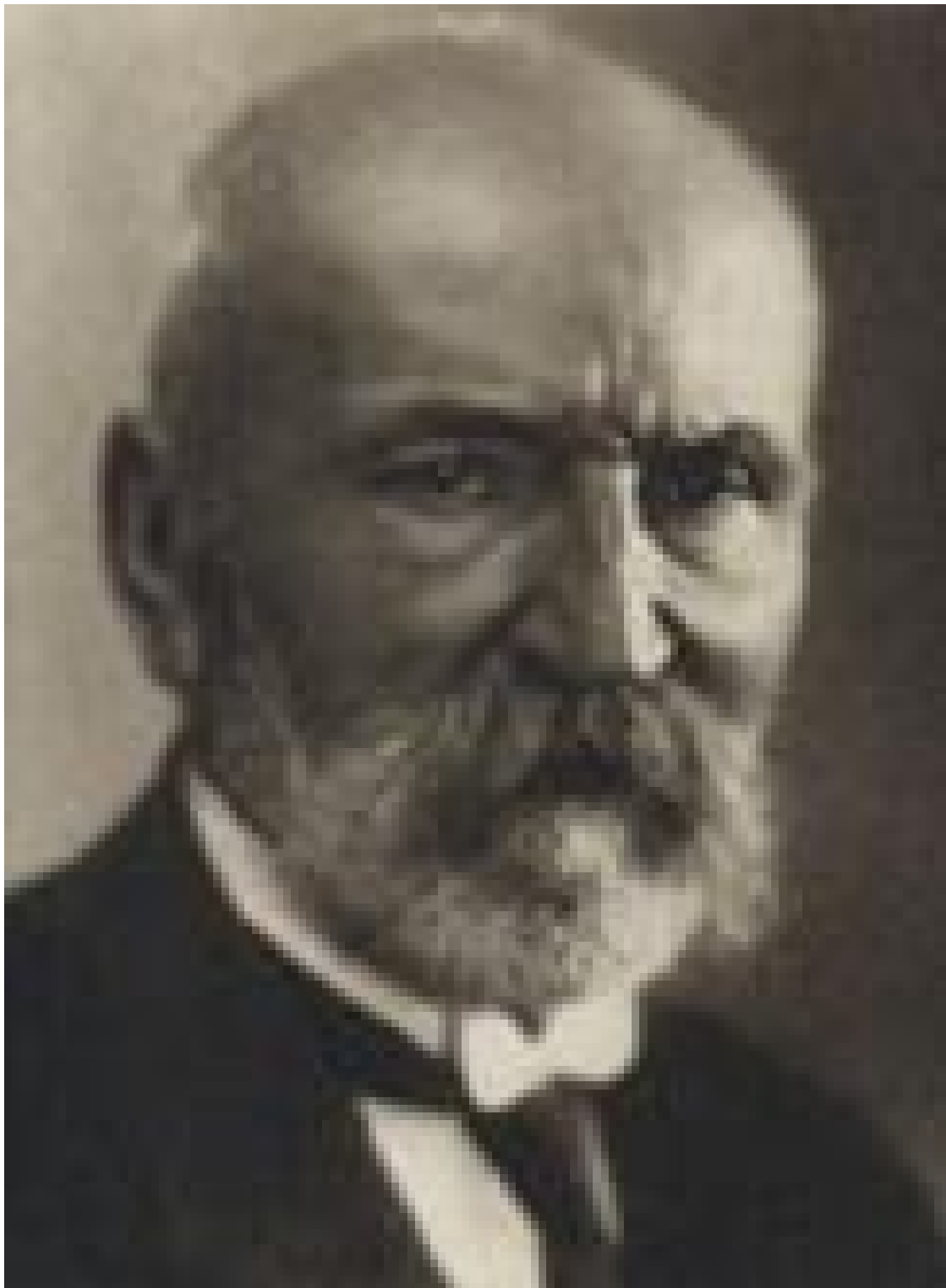

Bez toho, aby som sa tu pokúsila zrekapitulovať predprevratovú činnosť SNS, treba zdôrazniť, že účasť SNS vo voľbách roku 1901 ako aj v ďalších bola - bez ohľadu na výsledky - dôležitým medzníkom v slovenskom národnom hnutí, ktoré tak vstúpilo na uhorskú politickú scénu a muselo zaujímať stanoviská k spoločenskému daniu, čo mobilizovalo a občiansky i národne uvedomovalo aj okruhy voličov.

Zmieňuje sa o tom i Emil Stodola vo svojich spomienkach *Prelom*, úvahy spomienky štúdie, kde konštatuje, že voľby síce nevyhral, ale predvolebná aktivita jeho agitátorov a celý priebeh volieb prebudili slovenské voličstvo v Liptove, ktoré potom úspešne zasiahlo do voľby Metoda Bellu v ďalších voľbách do parlamentu a začalo sa iniciatívne zaujímať i o ďalšie verejné záležitosti.

Pokusy o modernizáciu slovenskej politiky pred prvou svetovou vojnou

Zároveň sa začala slovenská politika diferencovať a tým aj akoby vzdalovať od svojho tradičného martinského centra. Martinské augustové slávnosti sa však konali i naďalej a pre slovenský národný život, jednotlivých národovcov, živeniarky mládež a mnohých hostí prinášali chvíle radosti, pocit solidarity a vedomie spolupatričnosti a spoločných hodnôt.

Boli aj tvrdo kritizované, najmä mladou generáciou hlasistov, ktorí ako píše Ján Vanovič hovorili o ich nepotrebnosti, jalovosti a zbytočných finančných výdavkoch. A čo na to jeho favorit S.H. Vajanský?

Slávnosti hodnotil ako nenahraditeľné pre osobný styk, ktorý stimuluje nielen príjemné pocity, ale aj nové myšlienky, vzájomné vzťahy a vplyvy. Ani dnes nemožno poprieť význam tejto tradície, ktorá v ťažkých časoch národnej neslobody nahrádzala aspoň čiastočne politické aktivity.

Popri prirodzených a objektívne nevyhnutných krokoch, vyjadrujúcich už aj základné záujmy

jednotlivých sociálnych vrstiev, ktoré viedli k vytvoreniu sociálnej demokracie, počiatkom politického agrárneho hnutia i sformovaniu katolíckych strán, tu stále existoval spoločný slovenský záujem. Otázka znela - ako ho obhájiť v uhorskom politickom systéme, kde bolo volebné právo obmedzené majetkovým cenzom a demokratizácia celého verejného života v monarchii a osobitne v Uhorsku bola zatiaľ v nedohľadne. Nekonzistentnosť slovenskej politiky, spočívajúca nielen na názorovej rozdielnosti, ale i vzájomnej rozvadenosti, osobnej nevráživosti i generačných sporoch sa jej vtedajší aktéri pokúsili prekonať vytvorením Slovenskej národnej rady a modernizáciou programu samotnej Slovenskej národnej strany. Myšlienka síce dozrela, ale uskutočniť sa ju nepodarilo, pretože vypukla I. svetová vojna a politický život v monarchii a špeciálne v Uhorsku bol zatlačený do úzadia. Slovenská národná strana sa opäť utiahla do pasivity, no Národné noviny vychádzali, Slovenská ľudová strana, ktorá bola založená koncom júla 1913 ani nezačala pôsobiť, a ani jej tlačový orgán Slovenské ľudové noviny neprestal počas vojny vychádzať. A aj slovenskí sociálni demokrati sa podriadili rozhodnutiu predsedníctva strany a Odborovej rady v Budapešti o zastavení triednych bojov počas vojny, o triednom mieri a o zákaze mzdových požiadaviek a štrajkov. Robotnícke noviny vychádzali i naďalej, hoci v danej situácii nemohli zaujať otvorené protivojnové stanovisko.

Nekonali sa ani martinské augustové slávnosti a povzdych pani Ivankovej: „Už štyri roky sme nemali zhromaždenia. Pane Bože, daj, aby sme sa ho skôr dožili, aby sme neochladli, neustali, neodcudzili sa jeden druhému a všetci národu...“, určite vyjadroval túžbu nielen po opätovnom stretnutí na martinských slávnostiach, ale aj - a to predovšetkým po ukončení vojny. A jej konštatovanie: „Krásne to bolo - pomínulo sa“ akoby nechtiac predvídalo nadchádzajúce zmeny.

Dlhé vojnové a politické intermezzo

Hoci počas vojny domáca slovenská politika mlčala a suplovali ju najmä krajanské spolky v zahraničí, nad jej budúcimi krokmi po skončení vojny sa zamýšľali viaceré skupiny politikov i v monarchii. Ide o známe centrá vo Viedni, Budapešti, v Martine, na západnom Slovensku i v Prahe, kde sa v prvom rade uvažovalo o možnom spojení Slovenska v jednom štáte s českými krajinami. Zároveň - a to s nemalou naliehavosťou - sa vynárala aj otázka možnej modifikácie slovenskej politiky na celoštátnej československej politickej scéne. Bolo zrejmé, že diferenciacny proces sa nepodarí zastaviť ani v novom štáte. Hoci najaktívnejším domácim politikom bol bezpochyby Vavro Šrobár - jeho zásluhy na prihlásení sa Slovenska k spoločnému československému štátu roku 1918 na domácej pôde nemožno obísť a rovnako nemožno spochybníť ani energický a inšpiratívny postoj Andreja Hlinku v máji 1918 na dôvernej porade Slovenskej národnej strany, ktorá sa jednoznačne vyjadrila za spoločný štát slovenského a českého národa, hlavné slovo ešte stále mala Slovenská národná strana.

Pri všetkej váhavosti jej predsedu Matúša Dulu si však jej vedenie bolo veľmi dobre vedomé, že pod svojou strechou ťažko bude môcť udržať ľudákov. Bolo zrejmé, že problematický bude aj vývoj agrárneho hnutia Milana Hodžu, ktorý sa už pred vojnou, napr. na zhromaždení 15. septembra 1908 v Budapešti spolu s poslancami snemu Metodom Bellom a Františkom Skyčákom pokúsil reformovať SNS na stranu

agrárneho typu. Hoci sa to nepodarilo , nebolo možné zabúdať na Hodžov agrarizmus, ktorý ho síce bol schopný načas zasunúť do úzadia v prospech svojej momentálne inej politickej „hry“ , ale neustále sa k nemu vracal a jeho spolupráca s českými agrárnikmi nadobúdala tiež svoj význam.

Do hry vstupujú českí politickí „partneri“

Možno povedať, že všetky hlavné slovenské politické prúdy mali už pred vojnou , ale i počas nej v českej politike svojich „ partnerov“, ktorí im boli blízki práve svojou ideovou či sociálnou orientáciou. Okrem agrárnikov predstavovaných Švehlom, mali svoj vplyv i budúci národní demokrati Rašín a Kramář, s ktorými sa kontaktoval Matúš Dula, Hlinka mal sympatie medzi moravskými katolíkmi a vice versa, nehovoriac už o sociálnych demokratoch, ktorí spolupracovali už dlhé roky a česká sociálna demokracia predstavovala pre slovenskú značnú podporu.

Hlasisti i mladší prúdisti boli pod silným vplyvom profesora Masaryka a predstavovali v rámci slovenskej politickej scény presvedčenú a aktívnu skupinu jeho politického a ideového zamerania, zdôrazňujúceho nielen potrebu občianskej aktivity a „drobnej práce“, ale aj jednotu českého a slovenského národa ako základného predpokladu utvorenia spoločného štátu. A títo masarykovci, ako ich snád' súborne môžeme

nazvať, zohrali pri vzniku ČSR, ale i v ďalších rokoch významnú úlohu, aj keď neboli združení v jednej strane, ale pôsobili takmer vo všetkých dôležitých politických subjektoch – okrem komunistov, ľudákov a viacerých nacionalistických zoskupeniach – a mali veľký podiel na polarizácii slovenskej politiky.

Na pôde demokratickej ČSR

Veľký význam malo definitívne osamostatnenie Slovenskej ľudovej strany už v decembri 1918 a splnutie slovenskej sociálnej demokracie s českou sociálnou demokraciou takisto koncom roku 1918. V čase ohrozovania československej štátnej suverenity na Slovensku maďarskými vojenskými jednotkami na prelome rokov 1918 a 1919 a od marca do konca júna 1919 sa politický život na Slovensku akoby zastavil. Ukázalo sa, že tentoraz ho už nebude môcť suplovať v januári 1919 obnovená Matica slovenská, pred ktorou sa otvárali nové úlohy a bude treba nanovo sformovať slovenskú politickú scénu. Nebolo to jednoduché v situácii, keď sa na Slovensku nemohli kvôli vojenskej situácii konať žiadne verejné zhromaždenia a po obsadení veľkej časti Slovenska maďarskou červenou armádou bolo vyhlásené štátarium. Problém diferenciacie slovenskej politiky sa dostával do novej polohy.

Pragmatizmus Milana Hodžu

Zápas o umiestnenie na politickej scéne sa začal už pri rozdeľovaní mandátov Slovenského poslaneckého klubu (SPK) – a to aj na základe stavovských záujmov a nielen ideového zamerania. Signalizovalo to, že model jednotného SPK, združujúceho na pôde Dočasného národného zhromaždenia všetky slovenské štátotvorné politické prúdy ťažko bude možné presadiť aspoň v občianskom tábore slovenskej politickej scény.

Pragmaticky si počínal Milan Hodža a jeho agrárna suita. Veľmi rýchlo začali organizovať agrárne hnutie zdola a už v januári 1919 vznikla na Slovensku prvá župná organizácia Slovenskej roľníckej jednoty v Turci. V apríli mala už 11 503 členov a bola schopná zorganizovať vlastné valné zhromaždenie, na ktorom sa zúčastnilo 157 delegátov. Hlavnou požiadavkou bola pozemková reforma a to bol veľmi na Slovensku kde bola veľká časť pôdy v rukách veľkostatkárov veľmi účinný agitačný prostriedok tak

sociálneho, ekonomického i politického významu.(Podľa Zuberec, V. : Tamže, s.115). Hodža navyše Slovenskú národnú stranu skúšobne už takmer odpísal a vo svojom článku „Strany“, ktorý uverejnil v Slovenskom týždenníku 21. marca 1919 pred plánovaným zjazdom SNS (mal sa konať 28. marca, ale sa neuskutočnil pre vyhlásenie stanného práva) napísal, že národná strana sa ide radiť či sa má udržať a či rozísť a cíti sa teda zrejme zbytočnou. Domnieval sa, že v novej situácii, keď už niet národnostného útlaku nemôže stačiť, aby slúžila všetkým, lebo ani pred prevratom nebola schopná dať program slovenskému roľníctvu. Celkom SNS však neodmietol a napísal, že môže zostať a hájiť myšlienku národnej jednoty a poskytnúť pole účinkovania tým, ktorí nepatria do žiadnej stavovskej organizácie.(Tamže).

Nespokojní národníari

. Ani v júni 1919 situácia na Slovensku nevyzerala dobre - v Prešove bola vyhlásená Slovenská republika rád, bojovalo sa o južnú hranicu s Maďarskom, jednotky maďarskej ČA obsadili dokonca Petržalku. Národníari sympatizujúci s českými národnými demokratmi neboli spokojní nielen so situáciou na Slovensku, kde sa im ani v júni nepodarilo uskutočniť zjazd strany, ale ani s vývojom situácie na českej politickej scéne. Vo voľbách do obcí v apríli 1919, ktoré sa konali iba v českých krajinách zvíťazili sociálni demokrati a Kramářovu vládu vymenila vláda sociálneho demokrata Vlastimila Tusara. Pre konzervatívnu SNS to signalizovalo - a nie neprávom - obavy o budúcnosť politickej tváre Slovenska - tak z hľadiska jeho vnútornej stability a udržania sa ako celku v novej republike ako aj z hľadiska charakteru režimu, ktorý nadobúdal pre ňu nežiadúce ľavicové zameranie. Neboli spokojní ani so sekulárnym vývojom v českých krajinách a obávali sa o osud cirkevných škôl na Slovensku, spôsob uskutočnenia pozemkovej reformy a možných zásahov do vlastníckych vzťahov.

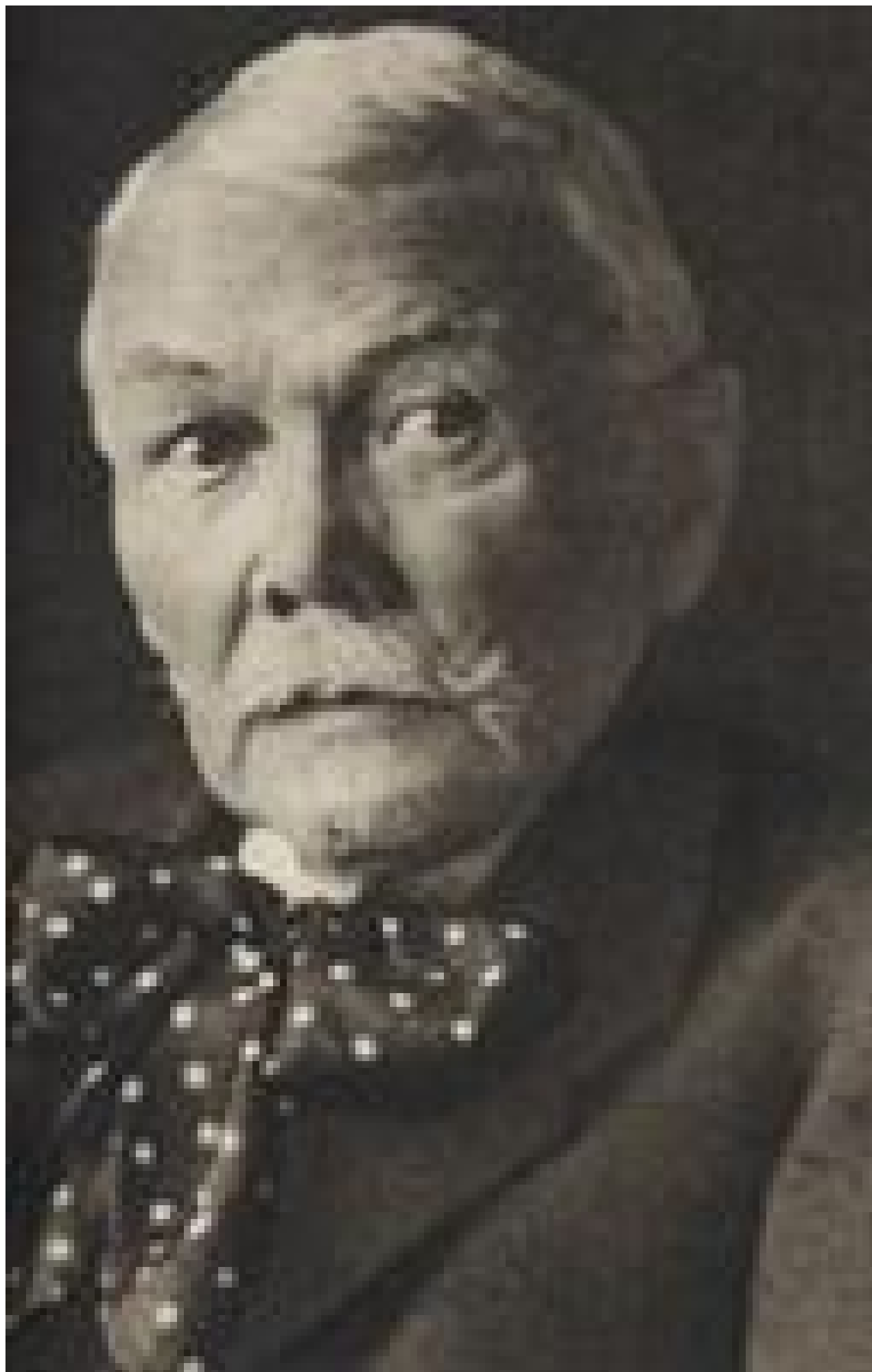

Ďalšou nemenej dôležitou oblasťou bola otázka administratívneho začlenenia Slovenska do republiky a zohľadnenia jeho špecifik v rámci tohoto procesu. A to boli otázky, ktoré znepokojovali nielen národnárov, ale i ľudákov. Všetky prúdy a to aj sociálnych demokratov - okrem formujúcich sa politických strán menšín - však spájala obava z permanentného úsilia maďarských vlád (bez ohľadu na ich charakter a zafarbenie) udržať aspoň časť Slovenska v maďarskom štáte.

Možno povedať, že hlavnými črtami poprevratového každodenného života na Slovensku roku 1919 bola celková nestabilita, neukončenosť začleňovania Slovenska do nového štátu, čo sa prejavovalo v rôznych oblastiach. Existenčné problémy, neistota a akási nedefinitivnosť pomerov i značná nespokojnosť s vývojom situácie zasahovali nielen do všedného života celých spoločenských vrstiev a jednotlivých obyvateľov, ale ovplyvňovali aj formovanie politických strán, ich programy, vzťahy, spoluprácu a záujmy.

Augustové slávnosti roku 1919

Prejavilo sa to aj na augustových - a teraz už aj matičných slávnostiach roku 1919, ktoré sa po ústupe maďarskej ČA zo Slovenska opäť konali v Martine. Zachoval sa ich tradičný priebeh a mal naozaj slávnostný charakter, pretože Matica slovenská tu po veľmi dlhej odmlke obnovila svoju činnosť. Valné zhromaždenie Matice slovenskej spojené s ľudovým zhromaždením otvoril predseda Slovenskej národnej strany Matúš Dula, ktorý zdôraznil historický a nezastupiteľný význam tejto udalosti pre budúcnosť slovenského národa.

V réžii národnárov pokračoval aj ďalší program, v ktorom Igor Dula, vtedajší turčiansky župan oboznámil prítomných s vrátením majetku Matici slovenskej. O význame a poslaní Matice prehovoril aj básnik Štefan Krčméry. Zhromaždenie zvolilo nových funkcionárov a prijalo nové stanovy. Vzácnu chvíľou bolo vystúpenie P.O. Hviezdoslava, ktorý obnovenie činnosti Matice a slávnosti v novom štáte pozdravil recitáciou vlastných veršov. Na slávnostiach sa konali aj tradičné zhromaždenia Živeny a Muzeálnej spoločnosti, ktoré si vytýčili v slobodných podmienkach bohatý program.

Pokus o politické využitie augustových slávností na založenie jednotnej vládnej strany

Matičné slávnosti roku 1919 sa stali aj dejiskom porád poslancov a županov pod vedením ministra Vavra Šrobára, ktorý si od nich sľuboval definitívne utvorenie vládnej strany. A to bola veľká zmena v charaktere augustových slávností, ktoré sa tentoraz mali stať odrazovým mostikom pre mocenské ambície Šrobárovej vládnej garnitúry, čo už samo o sebe svedčí o prudkej zmene pomerov po vzniku ČSR. Do určitej „bezstarostnosti“ predprevratových augustových osláv, ktoré nič nemohli zmeniť na uhorskej politickej realite, zasiahli roku 1919 politické záujmy. Zjazd SNS sa konal 6. augusta a predsedal mu Matúš Dula a minister Šrobár.

Porada mala podľa redaktora Národných novín Ivana Thurzu, ktorý ju podrobne opísal vo svojich Pamätiach, vraj nápadne pokojný priebeh a rozvírila ju vraj iba jeho pripomienka, že sociálny program je veľmi plytký. Navrhol preto žiadať sociálnu ochranu pre sociálne slabších v tom smere, aby v prípade ich zadĺženia boli zákonne ochránení pred exekučným pokračovaním. Akonáhle skončil, začali sa mu vraj

fiškáli Rudolf Markovič a Karol Štúr „ hroziť päšťou“. Boli to vraj najmä tí , ktorí dostávali kauzy od peňažných ústavov, kde boli roľníci zadĺžení. Napokon sa táto požiadavka dostala do programu v znení „ majetok nedosahujúci existenčného minima nech nemožno exekvovať“. Program prijatý na zjazde bol už kompromisom s agrárnou skupinou. Zásada nacionalizmu i principiálne odmietanie stavovského princípu pri zakladaní politickej strany boli odsunuté. O samospráve Slovenska sa nehovorilo nič, iba o samospráve žúp a obcí, čo malo umožniť rozvoj zvláštností jednotlivých krajov. Kým nebude táto samospráva vybudovaná, žiadali sa zachovať a rozšíriť kompetencie Ministerstva s plnou mocou. V hospodárskej časti sa zdôrazňovala požiadavka pozemkovej reformy, pričom bezzemkovia mali dostať úver na odkúpenie pôdy z „ osídlených veľkostatkov“, program požadoval aj vtedy celoštátne požadované (aj národnými demokratmi v Čechách) poštátnenie baní, hút liečebných prameňov a železníc, ochranu proti veľkokapitálu a pod. Program obsahoval aj školskú otázku a podčiarkoval významnú úlohu učiteľov a žiadal ich riadne odmeňovanie. Na rozpracovanie tohoto programu bola zvolená komisia. Práve jej práca-zišla sa 30. augusta v Bratislave - vzbudila nevôľu národniarov , lebo vďaka väčšine agrárikov dosiahla napriek odporu národniarov vlastne pretvorenie Slovenskej národnej strany na Národnú republikánsku stranu roľnícku, čo bolo verejne-tajným úmyslom Šrobára i Hodžu.

Národnári sa nevzdávajú

Národnárske centrum malo samozrejme vážne výhrady a 9. septembra sa zišiel nový redakčný výbor programu, ktorý mal vyzdvihnúť princíp nezávislosti na českých politických stranách. Nová redakcia programu zdôraznila tri základné piliere činnosti strany: nacionalizmus, všenárodnú solidaritu a úplnú demokraciu.. Tvorcovia programu zdôrazňovali, že je potrebné zachovať Slovenskú národnú stranu a jej názov, ktorý vystihuje jej základné princípy. V otázkach národa nemala strana jasno - čo signalizuje už jej ďalšie delenie. Na základe slovenského národného svojrázu žiadala vybudovať postupnú autonómiu, no zároveň vyhlasovala ČSR za národný štát, čím stále splácala daň fikcii jednotného československého národa - podmienkam , za ktorých republika vznikla. Program však odmietol stavovský princíp a akékoľvek delenie národa na triedy podľa hospodárskych či iných záujmov.

Jednotná slovenská vládna strana v nedohľadne

Diferenciačný proces však zatiaľ neskončil, hoci sa ako samostatné strany ustanovili aj Slovenská národná strana a vládna Šrobárova a Hodžova stavovská Národná republikánska strana roľnícka. Blížiac sa voľby do parlamentu , vypísané na apríl 1920 napokon donútili obe strany v januári 1920 fuzionovať pod názvom Slovenská národná a roľnícka strana a ísť spoločne do volieb. Je známe , že aj toto spojenie skončilo neslávne a strana sa v marci roku 1921 opäť rozdelila na dva pôvodné politické subjekty, pričom SNS prišla o ďalších stúpcov, z ktorých časť zostala u agrárikov a časť o niečo neskôr vstúpila do národnej demokracie, ktorá sa etablovala i na Slovensku.

Všetky deliace faktory, ktoré sa prejavili v tomto zdĺhavom politickom diferenciacnom procese slovenského občianskeho tábora mali svoje korene aj v novej realite každodenného života po vzniku ČSR. Podpísala sa na nej nielen pluralitná parlamentná demokracia vyžadujúca sformovanie politických subjektov aj na Slovensku a plodiaca aj ich zápas - občas takmer vo „ voľnom štýle“ o podiel na všetkých troch pilieroch moci, ale aj nová ekonomická realita, ktorá Slovensko odsunula evidentne na druhú , niekedy takmer až slepú koľaj.

Vplyvu politického aktivizmu a zápasov na slovenskej politickej scéne sa už ani augustové slávnosti roku 1919, konané v radostnej atmosfére národného a štátneho oslobodenia a obnoveného slobodného účinkovania Matice slovenskej, ale ani slávnosti v nasledujúcich rokoch, nepozbavili. Lebo aj ony boli „zrkadlom doby“, v ktorej sa odohrávali a ktorá im vtlačala svoju pečať.

Obrazový materiál pochádza z publikácií Matica slovenská 1863 - 1963, Martin Osveta 1963; Do pamäti národa. Osobnosti slovenských dejín prvej polovice 20. storočia. Bratislava Veda 2003.